

УДК 1:17+2

САМОРЕФЛЕКСІЯ ОСОБИСТОСТІ У ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНОМУ СВІТОГЛЯДІ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОГО КЛІРУ

Олександра Кендус

Львівська комерційна академія,
вул. Туган-Барановського, 10, м. Львів, 79005, Україна,
e-mail: academy@iac.lviv.ua

Досліджено саморефлексію, самопізнання особистості на основі поглядів представників українського кліру першої половини ХХ ст., а саме А. Шептицького, Й. Сліпого, Г. Костельника, Іларіона (І. Огієнка) та В. Липківського. З'ясовано значення моральних, богословських та інтелектуальних чеснот (томістична концепція) у процесі саморефлексії як вихідної підстави для самовдосконалення особистості. Розкрито сутність основних моральних чеснот – мудрості, справедливості, мужності і стриманості.

Ключові слова: саморефлексія, самопізнання, особистість, моральні чесноти.

Гармонійною складовою процесу зародження західноєвропейської філософської антропології на початку ХХ ст. є й українська філософська думка, що розглядає особистість як цілісний феномен, унікальний мікрокосм. Водночас українська філософська традиція першої половини ХХ ст. формувала оригінальну антропологічну концепцію, дослідження якої надзвичайно важливе для сучасного українського суспільства в умовах масштабних урбаністичних і глобалізаційних процесів, що спричинюють духовний вакуум у суспільстві та відчуження особистості.

Вагомий аспект осмислення духовного буття особистості в українській філософській антропології – проблема саморефлексії, самопізнання. Її вивчали і мислителі першої половини ХХ ст., зокрема І. Франко, М. Шлемкевич, Д. Віконська, і сучасні науковці – О. Кульчицький, С. Шендрик, О. Гук та ін. Однак досі недостатньо проаналізовано проблему саморефлексії особистості у філософсько-релігійному світогляді представників українського кліру (А. Шептицького, Й. Сліпого, Г. Костельника, Іларіона (І. Огієнка) та В. Липківського), що й зумовило мету статті, враховуючи теоретичну, практичну й наукову актуальність дослідження.

Невід'ємна частина людського буття – духовне життя, один із елементів якого – аналіз своїх діянь. Людина вдається до саморефлексії, самоаналізу, які спонукають до самопізнання. Загальновідомо, що суспільна свідомість змінюється лише тоді, коли кожен, зокрема через самопізнання, робить кроки в напрямі самоперетворення. Й. Сліпий писав: "Самопізнання се дорога до

самостійної творчої гадки, піднесення духової атмосфери, нутряної культури, серця і характерности. ...Бо пізнати себе, се значить глянути в своє нутро, усвідомити собі свою ціль, пізнати свої хиби і промахи, лихі і добрі сторони, гріхи і чесноти, слабости і спосібности, всверлитися в свої найскритіші гадки і наміри..." [12, с. 9]. Така праця потребує значних зусиль, це так само непросто, як пізнати буття, всесвіт, їх причинність, форму. Однак буття і всесвіт пізнають різні покоління людства, натомість самопізнання реалізує конкретна особистість упродовж життєвого шляху.

Кожна особистість – окреме "я", внутрішня духовна форма людського організму, спроможна розвиватися й удосконалюватися. Пізнаючи себе, особа насамперед виявляє свої позитивні якості та чесноти. Однак набагато складніше завдання – усвідомити негативні аспекти свого "я", а саме: духовну бідність, немічність, нікчемність, невиправдане самолюбство, нахил до злого, переважання тілесного над духовним. З цього приводу Й. Сліпий зазначав: "Людська душа це темня, в якій зложені золото і жемчуги, здорове зерно і полова, нахили до чеснот і склонности до гріха, фарисейська зарозумілість і митарська покора" [12, с. 11].

Варто наголосити, що пізнання себе, своїх негативних рис не руйнує особистості, а навпаки, ще більше зміцнює, загартовує, бо мета цього процесу – виявити й усунути власні хиби, вади, недоліки. А це можливо тільки тоді, коли особистість під час самоаналізу оцінює себе правдиво, чесно, а не вдається до самообману. Й. Сліпий писав: "Ніщо не сидить так глибоко як поверховість, не можна легковажити собі і найменших незвершенностей бо вони як бацили розточать і найсильніший духовний організм" [12, с. 13]. Отже, без самопізнання неможливо досягнути бажаного результату, воно облагороднює і є підставою самовдосконалення.

Згідно з постулатами християнської моралі, самопізнання особистості розпочинається із запитань: що я роблю для Христа, для Церкви, а також як я працюю для свого народу і чи це узгоджується з церковними настановами? Далі – який мій внесок у родину, громаду, в суспільне, політичне життя? Ці запитання необхідно задавати собі в будь-якому віці, але особливо вони значущі й необхідні для молодого покоління. Саме в праці молоді на благо Церкви та самих себе вбачали майбутнє відродження українського суспільства і держави А. Шептицький та Іларіон (І. Огієнко). Вони закликали до віри й до навчання, а також не витрачати часу на марні забави, наживу і розкіш.

Потреба духовного оновлення, самовдосконалення особистості пов'язана з любов'ю до ближнього, себе і Бога. Людина, яка любить своїх ближніх, – уже не просто член людського суспільства, а особистість, що не тільки користується правами, а відчуває й реалізує обов'язки, які поклали на неї в цьому суспільстві її сім'я, родина, громада, держава. Не менш важливим змістом наповнена любов людини до самої себе. Любов до себе багатовимірна, і важливо уникнути глибокого егоїзму, а любити себе настільки, щоб не дозволити іншим принижувати своє "я", волю, гідність. А. Шептицький наголошував, що на майбутнє кожної особи значною мірою впливає моральність або неморальність її поведінки. Тому тільки той, хто насамперед любить по-справжньому самого себе, має менше шансів морально впасти або бути приниженим.

Через самопізнання, що надзвичайно важливо, людина вдосконалюється, морально зростає. На значущості морального вдосконалення кожного громадянина для розбудови державності України наголошував Й. Сліпий, який писав: "...доля батьківщини ґрунтується на діяльній любові кожної одиниці, а вартість діл одиниці залежить від її внутрішньої моральної вартости..." [11, с. 54]. Щоб стати досконалішою особистістю в духовній площині, людина має постійно замислюватися над своїми думками, намірами, почуттями і вчинками. Отже, життя людини – не тільки пізнання, а й діяння. Вона має прагнути до вищого, творити краще, щоб наблизитися до досконалості.

Постулат підстави моралі в будь-яких вчинках особистості – один із ключових у релігійно-філософському світогляді українських релігійних мислителів, який вони трактують через зіставлення діянь саме з християнською мораллю. Євангеліє, розповідаючи про життя Христа, викарбувало найвищий ідеал досконалості особистості, а як його досягнути в умовах земного життя навчає апостол Павло у численних Посланнях, зокрема до Римлян, Коринтян, Галатів, Ефесян, Солунян, Євреїв [194]. Що сильніше людина усвідомлює свою недосконалість, то більше відчуває розмежування між нею й ідеалом. Ніхто вповні не здатен досягнути ідеалу Бога – людині перешкоджає її природа, бо її тіло є тільки матеріальним, а отже земним, а душа – елемент всесвіту. Людина постійно відчуває в собі боротьбу двох начал – тіла й духу. Але якщо цієї боротьби немає і така суперечність не виявляється, то особа дуже далека від ідеалу досконалості, стверджував В. Липківський [8, с. 317].

Цікавою у християнській антропології є концепція про обоження (теозис) – наближення людини до Бога через саморефлексію й моральне вдосконалення. Митрополит Іларіон (І. Огієнко) зазначав: "Місце Людини в ієрархії Божого світовору високе й велике. Бо серед усіх творів Бог творить Людину як сотворіння цілком виключне, призначене для особливої великої цілі – панувати в світі й обожнюватись своєю природою. За думкою Творця Людина наділена особливими Дарами Його та особливими способностями, які ясно й сильно відрізняють її від усього іншого сотвореного" [3, с. 6]. Отже, у світоглядно-релігійних поглядах представників українського кліру чітко простежуємо ідеї гуманізму, а саме – цінності та величі людини, а також раціонально-позитивістської концепції, провідна ідея якої – панування людини над природою та її підкорення.

Іларіон (І. Огієнко), подаючи тлумачення тези про створення людини на образ і подобу Бога, писав: "Образ" – це духовна істота Людини, розумність її, свобода волі, дар творчості, безсмертність і т. ін. А "Подоба" – це спосібність людини до внутрішнього совершенства, це постійне стремління Людини до Бога, як до свого Первообразу" [3, с. 14]. І що найголовніше – обоження людини не передбачає втрати, зникнення чи розчинення її в Божественному. Навпаки, вона стає кращою, довершенішою, досконалішою, адже відбувається перетворення людської природи. Тому Іларіон (І. Огієнко) закликає не забувати про вдосконалення через обоження, оскільки думки про матеріальний достаток і розкіш значно більше заповнили практично кожну душу, ніж потреба самовдосконалення.

У тенденціях світового масштабу в першій половині ХХ ст. поширеною була боротьба, у різних її виявах, за реалізацію прав людини на загальнодержавному й міждержавному рівнях. Варто зазначити, що українські релігійні мислителі цієї

доби звертали увагу на те, що держава має закладати умови й права не тільки для самореалізації особистості, а насамперед – для духовного зростання й удосконалення. Саморефлексії, а отже вдосконаленню людини, повинні сприяти всі соціальні інститути – і родина, і школа, і держава, щоб особа набувала реальної вартості, а не ілюзорної. А. Шептицький порівнює душу людини з величезним витвором, який значно цінніший, ніж усе матеріальне. А будь-яке велике творіння – сплав зусиль, воно формується через подолання спокус і пристрастей.

Отже, головну роль у вдосконаленні людини відіграє моральне вдосконалення – воно передбачає визволення людського духу від природних інстинктів, оскільки людина має подвійну суть – тілесну і духовну. Моральне вдосконалення – основна вимога життя особи, завдяки ньому вона розвивається. Головний шлях до морального вдосконалення проходить через дотримання моральних законів. Звісно, моральні закони не мають санкції примусу, як державні, тому їх дотримання чи недотримання залежить суто від волі людини. Як відомо, у суспільстві не завжди поцінують моральність, і неморальність іноді переважає. Однак через процес морального вдосконалення душа людини стає домінантою порівняно з тілесним, оскільки підпорядковує собі фізичні сили. Доказом цього, на думку Г. Костельника, є свідомість, свобода волі та моральний закон, який вічний і незмінний і спонукає тільки до добра.

Варто завжди пам'ятати, що нікому не надано права насильно спонукати особистість до тих чи інших вчинків. Людина має свободу волі, отже, може зробити власний вибір, відкинувши будь-який тиск. Але свобода волі без моральних настанов була б руйнівною для особистості. Їхнє співіснування в людині можна порівняти з відцентровими та доцентровими силами у природі.

Українські релігійні мислителі першої половини ХХ ст. у процесах саморефлексії та вдосконалення особистості вагомим значення надавали християнським моральним настановам у формі чеснот, які в системі цінностей внутрішнього “я” посідають визначне місце. Адже християнські чесноти сприяють розвитку потенцій людини у її прагненні до добра, до вдосконалення. А. Шептицький писав: “Чеснота є прикметою душі, себто усовершує потуги душі, розум і волю... Та прикмета душі робить її доброю, себто морально доброю...” [17, с. 295]. Він стверджував, що чесноти “вказують нам найвищі людські ідеали, дають силу здійснити ті ідеали. Не був би людиною, хто не відчув би величі та краси моральних чеснот” [17, с. 295].

У томістичній традиції, якої дотримувалися А. Шептицький, Г. Костельник та Й. Сліпий, систему чеснот умовно поділено на богословські, моральні та інтелектуальні. Перша група – богословські чесноти – об'єднує віру, надію та любов. Їх субстанційним і формальним предметом є Бог, тобто саме на основі цих чеснот відбувається пошанування Бога. Людина, яка вірить у Бога, сподівається на втілення добра, яке ще не реалізовано. Іларіон (І. Огієнко) порівнює людину, яка живе без надії, з мертвою пустелею. Та найважливіше місце серед цих чеснот посідає любов. Любов – “чеснота з чеснот” [3, с. 89], акцентував Іларіон (І. Огієнко), оскільки саме завдяки любові можна зробити те, що не вдасться з допомогою жодної іншої сили.

Чеснота любові має кілька форм: любов людини до Бога, що виявляється через прагнення до досконалості, яким є Абсолют, та через віддяку людей за любов Бога до них; любов Бога до людини, яка допомагає врятуватися від гріхів; і любов до ближнього, що поєднує людей у єдине ціле. Ці форми любові характеризують як любов, скріплену діяльністю розуму (“агаре”), вона абстрактна й безособова. Любов до ближнього, як одна з основ християнського буття, має виявлятися потрійно: “1) думкою своєю – завжди думати про ближнього тільки добре; 2) словом своїм – завжди говорити про ближнього тільки добре; 3) ділом: конче порятувати свого ближнього в разі потреби” [4, с. 5], писав Іларіон (І. Огієнко). А основне правило в любові до ближнього таке: не роби іншому того, чого не хочеш для себе. Любов до ближнього також передбачає любити своїх ворогів або тих, хто заподіяв зло – цей вияв любові найскладніший. Й. Сліпий та А. Шептицький особливо наголошували, що важливо не вдаватися до ненависті до своїх ворогів, навіть тих, які заподіяли найбільшу кривду чи прикрощі.

Інші форми любові (“storge”) – любов до родини, громади, нації, батьківщини. Любов між чоловіком і дружиною – основа родинного життя. Як стверджував Й. Сліпий, родина має бути вогнищем християнської любові. “Родина без любові – це паперова хатка: подме вітер і хатку знесе” [4, с. 59], переконаний Іларіон (І. Огієнко). У любові до родини можна виокремити любов батьків до дітей та дітей до батьків, яка діє наче ланцюгова реакція: “Закон світу такий: усе, що діти взяли від своїх батьків, усе це вони конче вертають своїм дітям!” [4, с. 62]. Батьки дають своїм дітям духовну вартість і красу, за що діти повертають їм свою любов, пошану, вдячність та допомогу. Варто зазначити, що переживання любові Іларіон (І. Огієнко) пов’язує зі щастям, якого так прагне кожна людина. А серце без любові черствіє, не здатне співпереживати: “Черствіє серце не може сприймати долю чужу та нещастя, – неспосібне прощати воно” [5, с. 20].

Тільки через чесноту любові особистість може подолати надмірне самолюбство, яке спрямовує її піклуватися тільки про себе й відмежовуватися від обов’язків щодо інших членів суспільства. Тому, прагнучи до досконалості, через любов людина долає своє самолюбство й діятиме для добра родини, нації, батьківщини. А. Шептицький писав: “Від сповнення тих обов’язків зависить у великій мірі теж і те, чи кожна одиниця зокрема морально здорова чи ні” [18, с. 362].

Й. Сліпий стверджував, що любов до батьківщини – природний обов’язок кожної людини. У християн ця любов найвища і найсвятіша, це надприродна релігійна повинність, яка походить із любові до ближнього. “Вона є найбільшим багатством, найвищою моральною силою народу, найбільш плодотворною землею, на якій росте культура” [11, с. 54]. Любов до батьківщини, на думку Й. Сліпого, визначає ступінь християнської досконалості особистості. Він констатує: “Після Бога першенство має любов Батьківщини. То значить, коли батьківщина в небезпеці і закликає своїх дітей до оборони, вони повинні залишити батька і матір для неї...” [11, с. 54]. Адже захищаючи батьківщину, вони оберігають своїх батьків. Жертвуючи своє життя за батьківщину, подають найбільший доказ любові до рідних. Любов до батьківщини (патріотизм) ушляхетнює особистість, сприяє самовдосконаленню.

Друга група чеснот, які сприяють саморефлексії та вдосконаленню особистості, – моральні. Моральні чесноти – основа приписів і правил людського життя.

А. Шептицький так окреслив дефініцію моральних чеснот: “вони є прикметами душі, що звершують, доповнюють або простують природні нахили чи жадоби душі” [9, с. 162]. Об’єкт моральних чеснот – вчинки, дії та пристрасті людини, тому чесноти наче впорядковують її фізичний і духовний стан.

А. Шептицький виокремлює дві підгрупи моральних чеснот: “вливані і набуті”. “Вливані” чесноти не залежать від особи, її дій чи вчинків, це ті прикмети, які “Бог у нас без нас звершує” [18, с. 296]. Ці чесноти необхідні для пізнання й осягнення найвищої цілі в бутті людини – Бога. А “набуті чесноти” – ті, які витворює в собі кожен, діючи правильно, згідно з розумом. Тому моральна вартість особистості залежатиме від осягнення моральних чеснот у практичному житті.

Відповідно до томістичного вчення, групу моральних чеснот становлять життєва мудрість – розважливість, справедливість, мужність і стриманість, кожна з яких розгалужується на додаткові й підрядні. Кожна чеснота має свій ступінь виявлення, оскільки в однієї людини може переважати життєва мудрість – розважливість, в іншої – справедливість, мужність чи стриманість.

Моральним чеснотам, як і богословським, притаманна сувора ієрархія. Найперше і найголовніше місце в цій ієрархії належить життєвій мудрості. “Вона є прикметою розуму, провідника людського життя та найблагороднішої влади в душі” [17, с. 313]. На другому місці – чеснота справедливості, бо її об’єктом є дії та вчинки особистості щодо інших людей, а це важливіше, ніж стосовно себе. Чеснота мужності посідає третє місце, оскільки покликана побороти страх і боязнь особи перед труднощами і перешкодами у житті. На четвертому місці – стриманість, яка опановує пристрасті, під якими розуміють нахили людини до злого.

А. Шептицький розглядає життєву мудрість (розважливість, второпність, бачність, розсудливість, умілість) як основу всіх моральних чеснот. Ця чеснота скеровує, якими шляхами варто досягати будь-якої цілі, а також найвищої мети, найвищого добра – Бога. Мудрість допомагає обрати засоби для подолання пристрастей, які постають на шляху до раціонального. У людини, згідно з моральним богослов’ям, чеснота мудрості існує тільки в зростанні, не може виявлятися в довершеному ступені, оскільки такий ступінь є атрибутом виключно Абсолюту – Бога. Чеснота мудрості – точка перетину богословських, моральних та інтелектуальних чеснот.

Як зазначав мислитель, у чесноті справедливості, яка є прикметою волі, значною мірою виявляється сила розуму й любов. Суть справедливості в тому, щоб кожному віддати те, що йому належить, не применшуючи і не прибільшуючи. “Справедливість трудна чеснота, вона вимагає, що ми вміли себе судити й своє добро міряти тою самою мірою, що нею судимо й міримо добро ближнього” [18, с. 295], – писав митрополит. Справедливість визначають через співвідношення прав і обов’язків, які можна окреслити, наприклад, чисельно (“скривдив на 100 – винен на 100”) або рівновагою (“ударив – винен”) [17, с. 310]. Саме справедливість люди цінують найбільше, оскільки вона передбачає досягнення добра і необхідна в щоденному житті. Несправедливість охоплює все те, чого кожна людина не хоче, щоб їй заподіяв хтось інший.

Мужність – чеснота, яка допомагає не відступати перед труднощами. А. Шептицький стверджував, що саме мужня людина спроможна опанувати хвилювання

серця, втримувати рівновагу, вирішуючи важливі проблеми, чітко виконувати свої обов'язки і “відпихати спокуси малодушності і змисловатости...” [16, с. 247]. Мужність потрібна, щоб не втратити надії і не піддатися розпачеві через невдачі, щоб побороти в собі гнів і панувати над собою. Ця чеснота породжує героїчних осіб, які дуже потрібні в кожній ділянці праці на благо батьківщини.

Чимале значення чесноті мужності підтверджено численними згадками про неї у Новому і Старому Заповіті. Зокрема, у Книзі Приповістей Соломонових сказано: “щасливий чоловік, що її знайде; її набуття цінніше від торгівлі сріблом і найціннішим золотом; вона вартіша від усіх дібр, не можна з нею порівняти нічого з того, що люди бажать; хто її здобуде – має дерево життя; солодкий і спокійний має сон; вона дасть на голову твою вінець благодаті” [10, с. 752–753].

Чеснота стриманості долає ті пристрасті й вади, що тягнуть людину до забороненого, до хибного добра, і спонукає керуватися правилами розуму. “Пристрасть, якій людина піддається, так впливає на її поняття, бажання і поступування, що витворює наче цілий світ, в якому кожна людина ставляє своє понад всьо. А це “своє” – то найчастіше матеріальні добра, якими нерадо хочеться поділитись з другими” [16, с. 141]. Стриманість обмежує пожадливість і захланність. А. Шептицький закликає за допомогою стриманості позбуватися ненависті, гніву, заздрості та ін.

Філософи по-різному визначають місце інтелектуальних чеснот в ієрархії їх вартості для людини. Одні, слідом за Арістотелем, першість після богословських чеснот надають інтелектуальним, оскільки найголовнішим вважають інтелект. Томістичне вчення найважливішими для кожної людини після богословських чеснот проголошує моральні: “Хоч інтелектуальні чесноти є попросту достойнішими якостями (*habitus*) душ, то все ж моральні чесноти мають більше характер чеснот, себто потрібніші й корисніші чоловікові” [17, с. 313]. За А. Шептицьким, інтелектуальні чесноти – мудрість, розум, знання та “мистецтво” (тобто евристичні здібності), предметом яких є пошук життєвої правди та істини.

Отже, саморефлексію, самопізнання людина реалізує за допомогою самосвідомості, розуму і волі, які відрізняють її від інших живих створінь на землі. Саморефлексія – шлях до духовного оновлення, очищення, самовідродження особистості, в якому значне місце належить моральному вдосконаленню. Крізь призму філософсько-релігійного світогляду представники українського кліру визначали духовність як передумову та шлях до самовдосконалення особи. В умовах духовної кризи сучасної особистості зростає значення інтелектуальних, моральних і богословських чеснот, сутність яких розкривали у своїх працях А. Шептицький, Й. Сліпий, Г. Костельник, Іларіон (І. Огієнко) та В. Липківський. Дослідження сприятиме об'єктивному розумінню специфіки філософської думки окресленого історичного періоду і може слугувати підґрунтям для майбутніх наукових розробок у цьому напрямі.

Література

1. Гук О. Антропологічна концепція української філософії першої половини ХХ ст. Львів: ЛРІДУ НУДУ, 2008.

2. *Віконська Д.* За силу й перемогу. Нариси. Львів: Накладом Л. Малицької “За державну бронзу”, 1938. Ч. 1.
3. *Іларіон.* Обожнення людини – ціль людського життя. Вінніпег: Українське Наукове Богословське Товариство, 1954.
4. *Іларіон.* Як жити за Христом у світі: Великопісні пассійні слова. Холм: Свята Данилова гора, 1943.
5. *Іларіон.* Як жити на світі: Мій дарунок молоді. Холм: Свята Данилова Гора, 1943.
6. *Костельник Г.* Світ як вічна школа (Філософічні розважання). Львів: З друкарні “Бібльос”, 1931.
7. *Кульчицький О.* Український персоналізм: Філософська та етнопсихологічна синтеза. Мюнхен-Париж: Український Вільний Університет, 1985.
8. *Липківський В.* Слово Христове до Українського народу. Проповіді на неділі і свята // В кн.: Пам’ятки України, 1993. Книга II, зшиток IV. С. 303–405.
9. *Митрополит Андрей.* Християнська праведність. Львів: Накладом Митрополичої Консистоїї, 1936. Ч. 1.
10. Новий заповіт Господа й Спасителя нашого Ісуса Христа // Ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства в Україні.
11. *Сліпий Й.* Твори: Послання, Проповіді, промови і привіти: 1976–1984. Рим: Український католицький університет ім. Св. Климента папи, 1985. Т. XIV.
12. *Сліпий Й.* Шляхом обнови. Львів: Накладом автора, 1928.
13. *Франко І.* Зібрання творів. У 50-ти томах. К.: Наукова думка, 1986. Т. 45: Філософські праці.
14. *Шлемкевич М.* Загублена українська людина. Нью-Йорк: Життя і мислі, 1954.
15. *Шендрик С.* Основні категорії культури глибинного спілкування: людина становлення та розвиток // Філософські пошуки. Львів-Одеса: Cogito; Центр Європи, 1997. Вип. IV. С. 39–43.
16. *Шептицький А.* Письма-послання (1939–1944). Львів: Фонд Духовного відродження ім. Митрополита Шептицького, 1991.
17. *Шептицький А.* Твори (аскетично-моральні). Львів: Видавничий відділ “Свічадо”, 1994.

A SELF-REFLECTION OF A PERSONALITY IN PHILOSOPHO-RELIGIOUS OUTLOOK OF REPRESENTATIVES OF UKRAINIAN CLERGY

Olexandra Kendus

Lviv Commercial Academy,
Tugan-Baranovskiy Str., 10, Lvov 79005, Ukraine,
e-mail: academy@lac.lviv.ua

A problem of self-reflection, self-knowledge of a personality on the basis of views of representatives of Ukrainian clergy of the first part of the XX-th century A. Sheptytskyi, A. Slipyi, G. Kostelnyk, Ilarion (I. Ohiyenko) and V. Lypkivskiy is investigated in the article. The meaning of moral, theological

and intellectual virtues (tomistic conception) is found out in the process of self-reflection as an initial foundation for self-perfection of the personality. Wisdom, justice, courage and restraint are discovered to be the essence of basic moral virtues.

Keywords: self-reflection, self-knowledge, personality, moral virtues.

Стаття надійшла до редколегії 24.06.2009

Прийнята до друку 21.01.2010